

SABATO

HET WEEKENDMAGAZINE VAN

DE
TIJD

09.09.2017

De full NOBU,
restaurant en hotel,
nu ook in Londen

Sleeping with DE NIRO

Belgische landschapsarchitect BAS SMETS in tien jaar tijd naar wereldtop.
Face to face met de laatste berggorilla's in het VIRUNGA NATIONAAL PARK van Congo.
Rebirth van de legendarische New Yorkse wijk HARLEM.

‘IN EEN LANDSCHAP DRAAIT HET NIET OM MIJN EGO’

LANDSCHAPSARCHITECT BAS
SMETS WIL LIEVER GEEN
ZICHTBARE STEMPEL DRUKKEN

Bij landschapsarchitect Bas Smets, hier in 'zijn' park op de site van Tour & Taxis, gaat het niet om de bloemsoorten in de border of de topiary van een buxushaag. Hij delft dieper.

‘Ik ben een valschermspringer. In vogelperspectief kan ik het landschap veel beter lezen.’ De Brusselse landschapsarchitect Bas Smets is in tien jaar tijd wereldtop geworden met methodologische projecten van Londen tot Hongkong. Aan de vooravond van zijn curatorschap van de Agora-biënnale in Bordeaux: een gesprek over acupunctuur, zonne-eclipsen en Frank Gehry’s ego.

TEKST: THIJS DEMEULEMEESTER FOTO: ALEXANDER POPELIER

Pas open: de ‘hallucinogene’ hangende tuin van 34 verdiepingen in The Mandrake Hotel in Londen. Net opgeleverd: het landschap rond de A11-snelweg van Brugge naar Knokke-Heist. Net begonnen: de landschapsingreep rond de Solo Houses in Spanje, een groep van 15 villa’s in spe, getekend door internationale toparchitecten. Op de planning vanaf 14 september: het curatorschap van Agora, de biënnale voor architectuur, urbanisme en design in Bordeaux.

Niet slecht voor het bureau van Bas Smets, dat pas tien jaar geleden werd opgericht en intussen 17 personeelsleden tewerkstelt. Vanuit Brussel, al woont de bekendste Belgische landschapsarchitect eigenlijk tussen Brussel en Parijs. ‘Ik doe gemiddeld drie landen aan per week’, zegt hij. ‘Vorig jaar had ik 73 buitenlandse verplaatsingen. Ik reis heel graag. Het vliegtuig laat me toe de wereld vanuit de lucht te zien: mijn favoriete invalshoek. In vogelperspectief kan ik het landschap veel beter lezen. Het zal je niet verwonderen dat mijn hobby valschermspringen is. Niks toffers dan uit een vliegtuig springen. Of uit een luchtballon, zoals onlangs in Los Angeles. Honderdvijftig sprongen deed ik al. Mij gaat het niet om de kick, wel om de controle. Ik word er heel erg kalm van. Gevaar? Nee, daar denk ik niet aan. Je begint alleen aan een valschermsprong als je gelooft dat je de situatie onder controle hebt. Eén etappe per keer evalueren, dát is de sleutel. Veel mensen raken gestresseerd omdat ze tegelijk alle gevaren en uitdagingen zien. Terwijl je je sprong moet indelen in beheersbare fases. Het is een kwestie van prioriteiten en focus. Er is een

verschil tussen belangrijke en dringende zaken. Dat idee heb ik van Winston Churchill overgenomen, die een duidelijk onderscheid maakte tussen belang en hoogdringendheid, en zijn dag indeelde volgens dat principe.’

PRESTERENDE HAAGJES

Op dit ogenblik is zijn topprioriteit: de biënnale in Bordeaux. Daar gaat het onder meer over ‘augmented landscapes’ die functioneel en performant zijn. ‘Een landschap is nooit zomaar schoon. Het ontstaat niet alleen om het esthetische aspect. In het 18de-eeuwse Vlaamse landschap waren de landerijen omzoomd met haagjes. Heel mooi, maar daarom stonden die hagen er niet. Ze hielden de dieren en de wind tegen en leverden brandhout op. Ik wil dat landschappen hun ecologische rol vervullen. Ze moeten presteren. Binnenkort zijn we met 8 miljard mensen op aarde, toen ik studeerde waren er dat maar 4 miljard. De lucht die we inademen in Brussel is niet alleen afkomstig van het Zoniënwoud. Hij komt ook van de bomen en parken die wij landschapsarchitecten inplanten in het straatbeeld. In die zin hebben we veel verantwoordelijkheid’, zegt hij. Smets cureert niet alleen de biënnale, hij maakte ook twaalf video’s van steden en landschappen die hij er in première toont. Een film over Singapore bijvoorbeeld, ‘een stadstaat die als een grote tuin is gebouwd’. Of over Hongkong, ‘gebouwd op een afbrokkelende berg waar jaarlijks 250 miljoen dollar aan beton wordt ingepompt om hem te stutten. Een tijdbom die ze blijven ontkennen’.

De video’s tonen hoe anders Smets naar land en landschap kijkt. Bij hem gaat het niet over de bloemsoorten in de border of →

Van 14 tot 24 september cureert Bas Smets de Agora-biënnale voor architectuur, urbanisme en design in Bordeaux.

Net opgeleverd: het landschap rond de A11-snelweg van Brugge naar Knokke-Heist.

de topiary van een buxushaag. Hij delft dieper. 'Ons bureau heeft geen typische stijl, wel een herkenbare methode en logica. Research is de kern van ons bureau. Het vertrekpunt is vaak een luchtfoto. Google Earth of drones zijn mijn favoriete tools. Vanuit de lucht zie je pas hoe een landschap is geëvolueerd. We maken voor elk project een geologische studie. Waarom ziet een landschap er zo uit? Hoe is het ontstaan, hoe was het ooit en hoe zou het kunnen zijn? Wat is het best mogelijke landschap dat onder het bestaande landschap schuilt? Wij willen eerst begrijpen waarom een landschap bergen, rivieren of bomen heeft vooraleer we een ingreep doen.'

SCIENCEFICTION

De Chileens-Servische architect Smiljan Radic kan ervan meespreken. Hij liep met Smets een weekend lang in het landschap rond de Solo Houses, op zoek naar de beste plek om zijn Solo Hotel te bouwen. Radic wou het op een open plek neerplanten, maar op basis van de kaartlezing vonden de twee een veel interessantere plaats. 'Al moesten we daarvoor dwars door een bos klauteren. Zonder kaartstudie hadden we die plek nooit gevonden.'

Smets wil in oktober in dat landschap ook alle bomen met een witte lijn markeren, exact op een bepaalde hoogtelijn. 'Een abstracte maat die je niet ziet of ervaart in de natuur. Maar door die kleine ingreep in de bestaande vegetatie wordt die plots zichtbaar. We doen acupunctuur in de realiteit: we activeren het landschap met een minimale, maar systematische ingreep.' Bijvoorbeeld in het park rond Tour & Taxis in Brussel. De voormalige spoorwegbedding op de site benaderde Smets als een fictieve rivier: een potentiële zijrivier van de Zenne. 'Van de spoorweg maakten we een ondergronds waterbassin, de rest hoogden we op tot een vallei, die de rivier had kunnen uitslijten. Sciencefiction dus. Maar wel gebaseerd op onze studie van hoe Brusselse groenzones ooit ontstaan zijn door de Zenne-rivier.'

NATUUR ONDER STOLP

Bas Smets is geboren in Hasselt, maar groeide op in Congo. Op zijn 17de trok hij met de uitwisselingsorganisatie AFS naar de States. 'Sommige klasgenoten belandden in Minneapolis, andere in Texas. En ik vloog naar een gastgezin in Oregon. Eerst dacht ik: wat

heb ik daar te zoeken? Maar eerlijk: het heeft mijn leven veranderd. Daar heb ik de kracht van de natuur ervaren. Oregon bestaat voor 80 procent uit beschermde bossen. Na school gingen wij nog skiën bij Mount Hood.' Smets hield er een passie voor de States én voor ecosystemen aan over. 'Deze vakantie keerde ik terug naar het noordwesten van de Verenigde Staten. Maar ik wou ook de totale zonne-eclips van 21 augustus live beleven. Het zijn dat soort natuurfenomenen die je doen beseffen dat onze planeet maar een fractie van het zonnestelsel is.'

Datzelfde besef had Smets toen hij in het voorjaar Biosphere 2 bezocht. John Polk Allen bouwde in Arizona de vijf belangrijkste ecosystemen op aarde na in een compleet gesloten serre: 1.900 m² regenwoud, 1.400 m² woestijn, 850 m² oceaan, 450 m² mangroves en 1.300 m² savanne. 'Tussen 1991 en 1993 leefden acht mensen in die gesloten ecosystemesimulaties. Ik heb met enkele betrokkenen gesproken. Het maffe is, zeggen ze, dat je beseft dat al de lucht die je inademt geproduceerd is door die serreplanten. Onder zo'n stolp voel je hoe alles in de natuur geconnecteerd is in één gesloten systeem. In Biosphere kon men de temperatuur laten stijgen, om te onderzoeken wat het effect daarvan is op die biotopen. De wereld is hun laboratorium. Microbiologen bestuderen de natuur op een petrischaaltje, zij op wereldschaal.'

TÊTE-À-TÊTE

Na zijn jaar in Oregon begon Smets aan een opleiding zuivere wiskunde aan de KU Leuven. 'Ik wou iets niet-toegepasts studeren, zo abstract en breed mogelijk. Maar mijn vader pushte me om mijn toelatingsexamen burgerlijk ingenieur te doen, just in case. Uiteindelijk spendeerde ik het gros van mijn eerste maanden aan de faculteit filosofie, die wiskunde bleek me te nerdy.' Smets had geen idee wat verder te studeren en ging te rade bij zijn ouders. Die stelden hem voor om te dineren met hun vrienden die een interessant beroep hadden. 'Zo had ik in twee weken tijd elke avond →

Herdenkingsmonument voor de slachtoffers van de terreuraanslagen van 22 maart 2016.

© Michiel de Cleene

Pas open: de 'hallucinogene' hangende tuin van 34 verdiepingen in The Mandrake Hotel in Londen.

'IK WIL GEEN ZICHTBARE
STEMPEL DRUKKEN.
IK BEN LADY GAGA NIET.'

Bas Smets tekende het landschap rond Frank Gehry's toren op een verlaten 19de-eeuwse industriële site in Arles. 'Ik vroeg me af hoe de site er over 100, 1.000 of 1 miljoen jaar zou uitzien als we de natuur de vrije hand lieten.'

een tête-à-tête met een ingenieur, een chirurg, een econoom, een filosoof, een professor. Eén ervan, architectuurprofessor Marcel Smets - geen familie - raadde me aan stedenbouwkundige te worden. 'De schoonste en frustrerendste job op aarde: alles wat je bedenkt, kan je niet zelf uitvoeren.' Zijn betoog van twee uur had me overtuigd. Alleen moest ik daarvoor eerst een diploma architectuur op zak hebben. Wetenschap en fysica lagen me wel, maar dat tekenen ging me minder goed af. Toch studeerde ik magna cum laude af. Professor Smets bood me daarna een doctoraatsbeurs aan over 'landscape urbanism'. Maar omdat ik daarvan niets afwist, stelde ik voor als stagiair bij de Franse landschapsarchitect Michel Desvigne te gaan werken. Toen was Michel nog niet zo bekend, het bureau telde maar vijf man. Al snel kon ik opklimmen, werd ik de nummer twee en mocht ik samenwerken met wereldberoemde architecten als I.M. Pei, Rem Koolhaas en Norman Foster voor landschappen rond hun architecturale realisaties. Als twintiger was het een enorme leerles om met zulke ego's om te gaan. Je moet hun logica hacken met flexibele intelligentie.' Na zeven jaar hield Bas Smets het daar voor bekeken, ook al was het bureau

intussen wereldberoemd en werkten er tien mensen rechtstreeks voor de toen 32-jarige Belg. Dat doctoraat deed hij nooit, hij richtte liever zijn eigen bureau op in Brussel. Tien jaar geleden is dat nu. Tijd voor een eerste monografie dus. 'Dat boek moet ontstaan als een landschap', zegt hij en zal in september 2018 in de boekhandel liggen.

ANTWERPSE WOESTIJD

Typisch voor Smets' aanpak is zijn nederigheid tegenover de omgeving. Een groot verschil met hoe architecten doorgaans ontwerpen. 'Zij tekenen vaak een object in een context. Zij drukken hun stempel op de omgeving. En aan hun ontwerp mag niks veranderen, want dan is het niet meer perfect. Met een landschap ligt dat compleet anders. Niemand weet wanneer bomen zijn aangeplant. Wie kent de ontwerper van Central Park in New York? Niemand weet dat de meeste natuur ook 'getekend' is. Wij ontwerpen geen objecten. Onze stempel is onzichtbaar. Ik wil het landschap loskoppelen van de architectuur.'

Toch dragen mensen als Smets minstens evenveel verantwoordelijkheid voor de omgeving als die 'totalitaire' architecten. 'Soms moet je vechten voor bepaalde ingre-

pen. In Ingelmuister plantten we in het centrum allemaal metasequoia's, die intussen enorm gegroeid zijn. Voor het vastgoedproject Nieuw-Zuid in Antwerpen plantten we ginkgo's langs de lanen. Want door de verharde straten en extreme reflectie van de gebouwen zijn 'normale' inheemse bomen niet bestand tegen dat 'woestijnklimaat'. Plant daar eiken, en ze gaan binnen de kortste keren dood. Die discussie over inheemse of uitheemse soorten is zo achterhaald, zeker door de opwarming van de aarde. Als Franse wijnboeren geen Amerikaanse druivenstokken mochten importeren, hadden we nu geen Franse wijn meer.'

BUITENAARDS FILMDECOR

Intussen staan al 300 projecten op de teller, met realisaties in twaalf landen. In maart van dit jaar stelde Smets nog het herdenkingsmonument voor de slachtoffers van de terreuraanslagen van 22 maart 2016 voor: 32 berken staan er symbool voor de 32 mensen die bij de aanslagen om het leven kwamen. 'We moeten tien keer zoveel projecten als een architect doen, omdat ons ereloon tien keer lager ligt. En omdat er doorgaans weinig budget is voor landschappelijke ingrepen', geeft Smets toe. Maar soms is dat

'DE LUCHT DIE WE INADEMEN IN BRUSSEL IS NIET ALLEEN AFKOMSTIG VAN HET ZONIENWOUD. HIJ KOMT OOK VAN DE BOMEN EN PARKEN DIE WIJ LANDSCHAPSARCHITECTEN INPLANTEN IN HET STRAATBEELD. WE HEBBEN VEEL VERANTWOORDELIJKHEID.'

krappe budget ook de aansteker voor hoogst originele oplossingen. Die vervolgens een sleutelwerk in het oeuvre worden. Zoals in 2011, toen de Franse kunstenaar Philippe Parreno de Brusselaar contacteerde. Smets en Parreno hadden elkaar leren kennen in de Brusselse jazzclub L'Archiduc via een gemeenschappelijke vriend, Frédéric Peneau, de man achter het Parijse succesrestaurant Le Chateaubriand. Parreno's vraag: ontwerp me een filmdecor dat op het landschap van een dwergplaneet lijkt: een planeet die belicht wordt door twee 'zonnen'. 'De NASA had toen net ontdekt dat er leven mogelijk was op planeten met meer dan één zon. En Philippe Parreno was daardoor gefascineerd voor zijn film 'Continuously Habitable Zones', zegt Smets. Omdat shooten op vijf verschillende locaties in Europa te duur was, werkten ze op één immens terrein in Portugal. Daar ontwortelden ze een boom, brandden een stuk landschap af en voegden diamantpoeder en leesteen toe. Dat buitenaardse landschap - een filmset, dus pure sciencefiction - belichtte Parreno met twee lichtbronnen voor een kunstfilm van 14 minuten die onder meer in Tate Modern in Londen is getoond. 'Ik heb iets essentieels beseft dankzij die film', zegt Smets. 'Als bureau ontwerpen wij fictieve beelden, maar de ingreep in de realiteit gebeurt door aannemers. Een cineast doet exact het omgekeerde: hij produceert een realiteit (een decor) om een fictief beeld te maken (een film). Er zit iets cyclisch in ons werk: we voegen een nieuwe laag toe aan een landschap. Maar dat is geen eindlaag, want over honderd jaar beschouwt iedereen dat als het beginpunt voor weer nieuwe ingrepen. De natuur veegt je handschrift automatisch weg. Je ziet niet waar het ontwerp begint of eindigt. Mijn ego krijgt niet veel kans in een landschap. Ambetant vind ik dat niet. Ik ben Lady Gaga niet. Ik wil geen zichtbare stempel drukken. Maar aan de intelligentie van het ontwerp herkennen mensen wel de hand van het bureau. We hebben geen typische stijl, zoals Gehry niks anders kan dan Gehry-achtige ontwerpen tekenen. Wat ons typeert, is onze methode, onze analytische approach.'

FUTURISTISCHE ARCHEOLOGIE

Parreno's fictieve planeetfilm opende nog meer deuren voor Smets. Meer bepaald die naar Maja Hoffmann, de Zwitserse kunstverzamelaar, mecenas en erfgenaam van de farmagroep Hoffmann-La Roche. Parreno zetelt in de adviesraad van haar Luma-foundation in Arles. Zij was op zoek naar een landschapsarchitect voor haar experimentele culturele centrum op een voormalige stelplaats van de Franse spoorwegen. 'Het klikte meteen', zegt Smets, 'want intussen heb ik ook haar privétuin in Londen en haar park op het privé-eiland Mustique mogen ontwerpen.'

En dus ook het landschap rond Frank Gehry's toren en de verlaten 19de-eeuwse industriële gebouwen op de site in Arles, die in 2019 de deuren opent. 'Een bizarre plek is het: een vlak betonnen platform van 10 hectare, uitgehouwen uit de rotsen. Een betonnen woestijn waar niks kan groeien', zegt hij. 'De oplossing was: een artificieel landschap maken boven dat artificieel plateau. Beschouw het als 'futuristische archeologie': we vroegen ons af hoe de site er over 100, 1.000 of 1 miljoen jaar zou uitzien als we de natuur de vrije hand lieten. We werkten samen met botanisten en klimaatwetenschappers om een toekomstmodel van het landschap te maken. We proberen de processen te begrijpen die de omgeving zullen beïnvloeden. En die natuurlijke processen hebben we versneld om tot een ontwerp te komen.' Sciencefiction dus, al is die 'science' in dit geval helemaal niet zo fictief. ●

Agora-biënnale voor architectuur, urbanisme en design in Bordeaux, 14-24 september, www.agorabordeaux.fr